

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ

Наведено взаємозв'язок між економічними категоріями «банківський продукт», «банківська послуга» та «банківська операція», досліджено основні критерії класифікації банківських продуктів та їх особливості.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банківський продукт, класифікація, критерії класифікації.

У сучасній науковій та популярній економічній літературі багато уваги науковців та менеджерів банків приділяється дослідженню банківських продуктів як на макрорівні, а саме: вплив банківських продуктів на зростання економіки України, підвищення рівня добробуту громадян, вирішення гострих соціальних проблем, підвищення рівня цін у країні тощо, так і на мікрорівнях: розробка та впровадження ефективних банківських продуктів, розширення їх асортименту, зменшення витрат на здійснення операцій, розкриття правдивої інформації щодо умов надання банківських продуктів, організація ефективного продажу продуктів банківської установи тощо.

Відповідно перед науковцями постає питання щодо здійснення їх класифікації та виокремлення видів та підвидів банківських продуктів. Проте у науковій та популярній економічній літературі замість економічної категорії «банківський продукт» частіше використовуються такі поняття, як «банківська послуга» та «банківська операція». Запропонована ж законодавцями та науковцями класифікація стосується, зазвичай, саме двох останніх економічних категорій, у той час як визначення банківських продуктів залишається поза увагою.

Тому ми спробуємо визначити специфіку та здійснити класифікацію саме «банківських продуктів», адже це дозволить покращити розуміння банківської діяльності та надасть змогу досліджувати банківські продукти на новому якіснішому рівні.

Оскільки в науковій теорії не існує єдиного погляду щодо визначення банківського продукту, а це є важливим для здійснення класифікації, у даному дослідженні ми будемо виходити з позиції, що банківський продукт є результатом діяльності банківської установи, а його складову становлять різноманітні операції, що здійснюються комерційними банками: кредитні, депозитні, розрахункові, касові, інвестиційні, трастові, валютні, консультаційні та ін. Зовнішнім результатом банківської діяльності є саме надання послуг споживачам. З позиції клієнта власне «послуги» є готовим продуктом банку, тоді як «операції» — це його виробничий процес. Таким чином, банківські операції є внутрішньою сутністю банківських продуктів, у той самий час, як їм протидіють банківські послуги, які є реалізованими банківськими операціями, що задовольнили відповідний попит клієнтів фінансової установи.

Серед українських та зарубіжних вчених немає єдиного підходу щодо класифікації банківських продуктів. Т. Савелко наводить класифікацію продуктів банку згідно спрямованості на задоволення потреб клієнта. Так банківські продукти за цією класифікацією поділяються на три рівні [3].

Перший рівень — це основні банківські продукти, які в дійсності купує клієнт. Вони, як правило, утворюють базовий асортимент банку: кредитування, залучення депозитів, розрахунково-касове обслуговування клієнтів та ін.

Другий рівень — банківські продукти в реальному виконанні, тобто поточний асортимент банку. Такий асортимент постійно розвивається, не змінюючи базових напрямів функціонування банку. Реалізація поточного асортименту спрямована на перетворення випадкового клієнта на постійного, стимулювання його до користування якнайбільшою кількістю продуктів банку.

Третій рівень — розширені банківські продукти, спрямовані на формування дружніх відносин з клієнтом, надання йому різнобічної допомоги (наприклад, обслуговування та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, здійснення довірчих операцій, менеджмент активів клієнта, консалтинг).

Проте на нашу думку така класифікація є досить обмеженою, адже не показує широту асортименту продуктів банківської установи та взаємозалежність між банківськими продуктами та послугами. Тому залежно від характеру надання послуг клієнту, на нашу думку, більше доцільніше використовувати наступну класифікацію банківських продуктів (рис. 1).

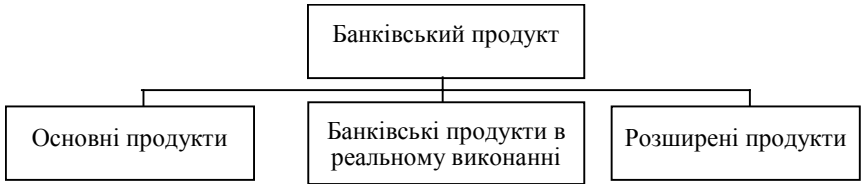

Рис. 1. Класифікація банківських продуктів згідно потреб клієнта

Таблиця 1

**КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ ЗГІДНО
ХАРАКТЕРУ НАДАНИХ ПОСЛУГ**

Банківські продукти	Види банківських послуг
1. Банківські продукти, що призводять приросту ресурсів банку	
Ощадний внесок, терміновий внесок (депозит), внесок до запитання (онкольний депозит), внесок у дорогоцінних металах	Депозитні послуги
Індивідуальне довірче управління, сертифікат пайової участі	Послуги довірчого управління
Брокерське обслуговування, інтернет-брокер, посередництво в купівлі-продажу дорогоцінних металів, готівкової і безготівкової іноземної валюти	Послуги брокерського посередництва
2. Банківські продукти з мобілізації ресурсів для клієнта	
Кредит, кредитна лінія, овердрафт, іпотечний кредит, споживчий кредит, МБК	Кредитні послуги
Оперативний лізинг, фінансовий лізинг тощо	Лізингові послуги
Факторинг із правом регресу, факторинг без права регресу (форфейтинг) тощо	Факторинг
Андерайтинг та ін.	Послуги емісійного посередництва
Репо, купівля-продаж цінних паперів	Інвестиційні (дилерські) послуги
Банківська гарантія, поручительство, аваль	Гарантійні послуги
3. Банківські продукти з РКО клієнта	
Розрахунковий рахунок, «зарплатні» проекти, банківські карти, акредитив, інкасо	Розрахунковий — касове обслуговування

Закінчення табл. 1

Банківські продукти	Види банківських послуг
3. Банківські продукти з РКО клієнта	
Векселі, застави, розрахункові і дорожні чеки	Послуги з емісії платіжних інструментів
Western Union, Money Gram тощо	Послуги доступу до платіжних систем
4. Банківські продукти щодо зберігання та обчислення цінностей клієнта	
Індивідуальний банківський сейф (осередок)	Послуги з оренди сейфа
Ведення рахунку депо	Послуги депозитарію
Ведення реєстру власників цінних паперів	Послуги утримувача реєстру (реєстратора)
5. Банківські продукти консультаційного характеру	
Консалтинг, інформаційне забезпечення, правовий супровід торговельного контракту	Консалтингові послуги
Оцінка нерухомості, оцінка застави	Оцінні послуги

Вклад у виявлені залежності в класифікації банківських продуктів, послуг та операцій зробив російський учений Ю. Масленчиков, який запропонував поняття «банківська тріада» як поєднання трьох вже відомих понять: продукту, операції, послуги [2]. За ступенем складності пропонується розрізняти три класи тріад (табл. 2).

Таблиця 2

**КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ
ЗГІДНО КРИТЕРІЮ СКЛАДНОСТІ**

Тріади	Банківські продукти	Банківські операції	Банківські послуги
Елементарні	Прості	Типові	Масові
Комбіновані	Складні	Комплексні	Групові
Інтегровані	Системні	Об'єднані у процес	Індивідуальні

О. А. Мазур та А. М. Богун наводять класифікацію банківських продуктів згідно критерію технологічного циклу розробки та впровадження продуктів банку [4] (рис. 2):

1) базові банківські продукти — затверджені стандартні банківські продукти з можливістю подальшої модифікації (наприклад, депозитний вклад може відкриватись як фізичним, так і юридичним особам за різними схемами нарахування відсотків — простою або складною, з різною періодичністю сплати відсотків);

2) модифіковані банківські продукти — базові банківські продукти із вже існуючими модифікаціями, які є його невід'ємною складовою;

3) складні банківські продукти — сукупність затверджених базових і/або модифікованих банківських продуктів (наприклад, реалізація та обслуговування міжнародних кредитних пластикових карток під заставу виробів з дорогоцінних металів).

Рис. 2. Класифікація банківських продуктів згідно технологічного циклу

Проте, на думку автора, дана класифікація не є завершеною, адже не показує взаємозалежності між групами банківських продуктів та характеру зміни групи продукту на різних стадіях його життєвого циклу.

С. Оніщенко пропонує класифікацію банківських продуктів згідно критерію новизни [5]. Під новим банківським продуктом розуміється продукт банку, який вперше пропонується на ринку або є новим для банку при наданні своїм клієнтам. Новим продуктом вважається також модифікація вже існуючого продукту, яка стосується порядку (технології) надання, може призводити до можливості продажу новим типам клієнтів, або будь-яке нововведення, яке споживач вважає значущим для себе.

Це визначення дає змогу сформулювати такі вимоги, яким має відповідати новий банківський продукт: повна відповідність потребам споживачів, забезпечення додаткового прибутку банку, базування на сильних сторонах банку та його відповідних підрозділів, перевищення аналогічних продуктів конкурентів, розуміння

впровадження нового продукту керівництвом банку, відповідність стратегічним завданням банку.

Таким чином, на думку автора, дана класифікація є дуже схожою з класифікацією банківських продуктів згідно критерію технологічного циклу, де аналогом старих продуктів виступають базові, а новим — модифіковані та складні продукти.

У законодавстві України економічна категорія «банківський продукт» не досліджується, в той час як розглядається категорія «банківська операція», так у ст. 47 Закону України «Про банки та банківську діяльність» на підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі банківські операції:

- 1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- 2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- 3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Крім перелічених операцій, банківська установа має право здійснювати такі операції та угоди:

- 1) операції з валютними цінностями;
- 2) емісію власних цінних паперів;
- 3) організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;
- 4) здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені;
- 5) надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
- 6) придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів;
- 7) лізинг;
- 8) послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів;
- 9) випуск, купівлю, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів;
- 10) випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток;
- 11) надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

За умови отримання письмового дозволу Національного банку України банки також мають право здійснювати такі операції:

- 1) здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб;
- 2) здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї;
- 3) перевезення валютних цінностей та інкасацію коштів;
- 4) операції за дорученням клієнтів або від свого імені: з інструментами грошового ринку, з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках, з фінансовими ф'ючерсами та опціонами;
- 5) довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами;
- 6) депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів [1].

Оскільки продукти банку складаються з різноманітних операцій, то можливою класифікацією банківських продуктів є класифікація, виходячи з характеру банківських операцій, що здійснюються спеціалістами фінансової установи чи програмним забезпеченням у результаті реалізації даного банківського продукту. Загальною класифікацією є розподілення банківських операцій на активні, пасивні та комісійно-посередницькі, відповідно банківські продукти можна поділити на наступні види:

Рис. 3. Класифікація банківських продуктів згідно характеру внутрішніх операцій

Щоправда, існує кілька винятків. Так, емісія власних цінних паперів, а також деякі інвестиційні операції, наприклад придбання будівель, необхідних для обслуговування клієнтів, не можна вважати банківським продуктом. Це швидше послуги банківської установи самій собі. У першому випадку вони відображають залучення капіталу, а в другому — його реалізацію. Тому діяль-

ність банку, в основі якої лежать вищезазначені операції, не відноситься до банківських продуктів.

Таким чином, дослідження показало, що серед українських та зарубіжних вчених немає єдиного підходу щодо класифікації банківських продуктів. Найпопулярнішими є класифікація продуктів банку згідно критеріїв специфіки задоволення потреб клієнта, характеру банківських послуг, технологічного циклу розроблення і впровадження продуктів банку та новизни продукту на банківському ринку. У законодавстві України економічна категорія «банківський продукт» не досліджується, в той час як розглядається поняття «банківська операція». Проводячи аналогію з банківськими операціями пропонується класифікувати продукти банку на депозитні продукти, кредитні та інвестиційні продукти, а також РКО та консультаційні продукти.

Література

1) Закон України «Про банки та банківську діяльність», затверджений Верховною Радою України від 07.12.2000 № 2121—III.

2) *Масленчитков Ю. С.* Технология и организация работы банка: теория и практика. — М., 1998. — 432 с.

3) *Савелко Т.* Теоретичні аспекти ринку банківських послуг України // Економіка України. — 2007. — № 8 (549). — С. 27—32.

4) *Мазур О.А., Богун А.М.* Організаційно-методичні рекомендації щодо формування та визначення собівартості банківського продукту // Аудитор України. — 2005. — № 16 (78). — С. 16—19.

5) *Оніщенко С.* Особливості розробки нових банківських продуктів // Банківська справа. — 2000. — № 3 (33). — С. 24—27.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2008

УДК 336.71

П. М. Чуб, канд. екон. наук, доцент,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

РИЗИКОВА СТРУКТУРА ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК

Досліджено боргові інструменти з однаковим строком (тривалістю часу) до погашення, що мають різні процентні ставки. Визначено, як кожен із чинників впливає на